

HOLCZHAUSER VILMOS

AZ IMAGOLÓGUS KOCKÁZATA

K. Lengyel Zsolt: *Tükrözés és torzulás. Magyarország és a magyar kisebbségek képe a német politikai irodalomban 1993–1994*, Méry Ratio Kiadó - Kisebbségért Pro Minoritate Alapítvány, 2014, 282 oldal

Klaus von Dohnanyi – Gelencsér Ágnes – Hegedűs Dániel – Gereon Schuch: *Magyarország a médiában 2010–2014. Kritikai észrevételek a sajtótudósítások kapcsán. A Magyarország Munkacsoport zárójelentése*, röviden: *DGAPbericht / Nr. 29 / 2015. május*¹

Milyen volt görbesége, nem tudom már...

A *politikai tükrözéstan* (újmagyarul: *imagológia, imázskutatás*) két kollektív szereplőnek az egymáshoz való viszonyát vizsgálja. A szereplők egyike a *tükör* (egy ország közvéleménye), amely a *tükrözöttről* (egy másik országról) alkot képet. Ez ismert, és nem is új keletű. Magyarország a múlt század elején főleg azt vizsgálta, hogy az angolszász közvélemény milyen képet alkot róla. Jelenleg a németországi média az a *tükör*, amelyben érdemes (vagy kénytelen) nézegetnie magát. K. Lengyel Zsolt könyve (a saját műfaji meghatározása szerint *imagológiai napló*) az utóbbit vizsgálja.

Mielőtt azt hinnénk, hogy a dolog ilyen egyszerű, az *imagológus* K. Lengyel Zsolt több zavart keltő tényezőre hívja föl a figyelmet. Az egyik az, hogy a *tükör* valójában gyűjtőfogalom. Nem a *média*, nem a *közvélemény* tükröz, hanem a napi- és hetilapok, folyóiratok, tudományos intézetek, és azon belül szakosított, név szerint tetten érhető tudósítók és kutatók sokasága. A másik az, hogy rendszerint a *tükrözött* is gyűjtőfogalom. Főleg akkor, ha sem a *tükröző*, sem a *tükrözött* nem tisztázza kellőképpen, mi is a *tükrözés tulajdonképpeni* (nem pusztán *látszólagos*) *tárgya*: az ország egésze vagy annak csupán valamely *tényezője* (a kormány, az ellenzék, valamelyik intézmény, egy párt, egy mozgalom, esemény stb.). A harmadik zavar abból ered, hogy időnként az említettek *egyike sem* tárgy: a tudósítás magyar vonatkozása csupán ürügy, hogy „a belső német pártpolitikai vitákban az egyik vagy másik fél álláspontját” igazolja.

Az *imagológiának* tehát legalább három szempontot kell állandóan szem előtt tartania: hogy *ki miről* és *milyen szándékkal* tudósít. Ami oda vezet, hogy a

¹ L.: <<https://dgap.org/de/think-tank/publikationen/dgapbericht/ungarn-den-medien-2010-2014>> (letöltve: 2015. 07. 29.).

látszólag egyértelműen meghatározott entitások helyett a képek, a tükrözött tárgyak, a tükrözési viszonyok (és feltehetőleg az imagológusok) tömkelegével lesz dolgunk.

Mielőtt az olvasó a kedvét veszti: a könyv imagológiai alapismeretek nélkül is olvasható. A módszere nem szociológiai, nem kvantitatív. Lengyel nem azonosítja az *országimázs dimenzióit*, nem dolgoz ki formális mérési modelleket. Hanem tartalmi *rendszerzésre és értékelésre* törekszik, a történész és a politológus hagyományos eszközeivel.

Aki nemcsak tükrözésről, hanem torzításról² is beszél, az lényegében a tükör tulajdonságait vizsgálja. Tudományelméletileg igényesebben szólva: az imagológus a tükrözéstani reláció részévé, a tükört tükröző *metatükörre* válik. Ezért nem lényegtelen, hogy ő maga hova tartozik: a tükörhöz, a tükrözötthöz, mindkettőhöz, esetleg egyikhez sem. Ezt tudnunk kell, amikor a torzításmentességéről kell ítélnünk. Például az imagológus hitelességét növelheti, ha egyikhez sem tartozik, ha egyikhez sem fűződnek *érdekei*. Másrészt ez nem feltétlenül igaz, mert a kívülálló *ismeretei* hiányosak lehetnek. K. Lengyel Zsolt mindkét közegben – a tükrözöttben és a tükörben is – otthon van, és az elemzései fokozott figyelmet érdemelnek a hasonló helyzetben lévők körében.

Az imagológiai napló az 1993 és 1994 közötti év anyagát elemzi, szeptembertől szeptemberig, havi turnusban. A szerző bemutatja az eseményeket, a sajtóvisszhangokat, és mindehhez hozzáfűzi a maga elemzését, mind a magyar, mind a német helyzet ismeretében. Minden fejezet egy *kitekintő összeggel* zárul, amelyeket ajánlatos elolvasni, mielőtt az ember belemerülne a részletekbe. Az időszak a rendszerváltozás utáni első kormányváltást, az Antall-kormány utolsó és a Horn-kormány első hónapjait fogja át. A naptárszerű elemzést három függelék (*különszám*) követi: (1) a magyar *kisebbségi törvény* német fogadtatása, (2) a magyarországi *parlamenti választások* visszhangja a német politikai publicisztikában, és (3) a magyar *kisebbségek tükörképe* a német politikatudományi irodalomban.

A napló mindössze két témakört vizsgál: (1) a magyarországi rendszerváltozás menetét, valamint (2) a magyar kisebbségek sorsának alakulását, és három kérdésre keres választ:

Milyen *összefüggésekben* bukkan fel a két témakör a németországi nyilvánosságban?

Milyen (politikai és értelmiségi) *érdekcsoportok* foglalkoznak velük?

Mi okból *különbözik* a német tájékoztatás a rendszerváltozás főszereplőinek, valamint a magyar kisebbségek képviselőinek felfogásától?

Maradjunk most az utolsó kérdésnél. A tájékoztatásbeli különbség okait két fő csoportba sorolhatjuk. Az első csoportba tartozó okok a német–magyar

² A könyv ismeretében találhatóbb lett volna ez a cím: *Tükrözés és torzítás*.

külpolitikai együttműködésre vonatkoznak, de értelemszerűen érvényesek a sajtóelemzés buktatóira is: a két fél közötti *érdekellentét*, valamint a német média *tájékoztatlansága*. A másik csoport a kommunikáció gyakorlati akadályaira utal. A nyelvet nem ismerő, vagy alaposabb helyismerettel nem rendelkező tudósító a saját világnézeti és pártpolitikai vonzalmai alapján válogatja a sugalmazóit. A sugalmazók sok esetben felszólítás nélkül, saját kezdeményezésükből informálták külföldi ügyfelüket. Nem csak az informáns személyét, hanem a tudósításra méltó témát illetően is volt választék. „Szociálliberális vagy még balosabb sajtó fórumok [...] esetenként csak akkor foglalkoztak Magyarországgal, ha úgy vélték, hogy visszáságokról kell beszámolniuk.”

Tény, hogy a vonzalom túlnyomórészt balliberális és szocialista volt. A napló időkeretében lezajlott kormányváltás, a kormánypártok és az ellenzék szerepcseréje lehetővé tette a politikai *vonzások és választások* közvetett ellenőrzését. Hogyan reagáltak a német sajtó világnézeti táborai a magyarországi politikai változásra? A szociális-liberális sajtó következetesen, fegyelmetten és jóindulattal kísérte a magyar baloldali ellenzékét, bírálta a konzervatív kormányt, majd üdvözölte a kormányváltást. A konzervatív sajtó ezzel szemben „sem bírálatban, sem dicséretben” nem igazodott mereven a világnézeti választóvonalakhoz, a kereszténydemokráciát nem aggasztotta a nemzeti-keresztény koalíció hatalomvesztése.

*

Az általános ismertetést a kisebbségi törvénnyel³ példázhatjuk. Főleg azért, mert a *tükörben* kiváltott irritáció ezen a területen tetőzött, és mert a rosszalás nemcsak a médiában, hanem a szakirodalomban is jelentkezett. A törvény németországi fogadtatását a *Különszám 1. – 1994 február. Külpolitikai propaganda-fegyver vagy úttörő teljesítmény?* című fejezet ismerteti.

Jeszenszky Géza külügyminiszter egy németországi előadása során megemlítette, hogy a törvénynek több célja van: (1) *megoldani* a magyarországi etnikai kisebbségek gondjait, (2) *serkenteni*, a példa követésére *ösztönözni* a szomszédos országokat, és (3) az európai közvéleménnyel *ismertetni* a Magyarország és a környező országok kisebbségpolitikája közötti különbséget.

A külpolitika egyik ősi, bevált eszköze, hogy az anyaország törődik a külföldön élő nemzeti kisebbség sorsával. A német szellemi élet bizonyos körei (a saját történelmi sérülésük kompenzációjaként) bizalmatlanul fogadják a magyar diplomácia erre vonatkozó nyilatkozatait. Pontosan ezt tette az a nemzetközi konferencia⁴ is, amely a nemzetiségi törvény és a magyar kisebb-

³ 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól.

⁴ A konferencia és a tudósítás körülményeiről L. a K. Lengyel-kötet 210–211. oldalait (a recenzió kiemelésével).

ség problémáit, konkrét tartalmi és *helyzetelemzés*⁵ helyett, az akkori balkáni (boszniai) konfliktus kaptafájára húzta. A konferencia beszámolója szerint a nemzetiségi *ellentétek* okait nem a kisebbségek lakóterületén, hanem a kisebbségek „külső védőerőinek szellemi és hatalmi központjaiban” kell keresni. Külső ideológiai támogatás és anyagi felfegyverzés nélkül ugyanis nem valószínű, hogy a *lappangó feszültségek*⁶ ki is törnek. A magyar nemzetiségi törvény biztosítja ugyan a *magyarországi* kisebbségek jogvédelmét, de valójában mást *céloz*: a „külhoni magyar kisebbségek jogi helyzetének befolyásolását”.

Magyar közéleti szereplők hisznek az egyetemes erkölcsi és jogi normákban, az úgynevezett *nyugati értékek*ben. Mi jellemezné jobban ezt az értékrendszert, mint a kanti *kategorikus imperatívusz*? Nemcsak a filozófiai absztrakció, hanem a gyakorlati politika szintjén is, mint a kiegyenlítés, a kölcsönösség stb. elve. A magyar kisebbségi törvény a nemzeti kisebbségekkel való bánásmód tekintetében *Az ítélőerő kritikáját* kívánta gyakorlatba ültetni. A kanti elv *általánosítható* vagy (kétoldalú kapcsolatban) *viszonzandó* cselekvést ír elő: úgy bánunk a ti nemzeti kisebbségeitekkel, ahogy – a mieinkkel szemben – tőletek elvárjuk.

Az imperatívusz diplomáciai alkalmazásának (és egyáltalán a kanti etikának) a naivitása azonnal megmutatkozott mind a környező országokban, ahol számottevő magyar kisebbség él, mind a németországi értékelésekben. Ami az individuális erkölcsstanban kívánatos, az a külpolitikában gyanús: jó példával elől járni a belügyekbe való beavatkozás gonosz szándékának álarcája.⁷

*

A naplóírás 1994 szeptemberében abbamaradt. Az új, szociálliberális koalíció számára nem volt gyakorlati értéke. A német publicisztika ugyanis, kevés kivétellel, a kormányváltás előtt is, utána is balliberális sugallat alapján rajzolta a Magyarország-képet. Meglepetéseket nem tartalmazott, mert az *imázs* annak az érdekcsoportnak a szemléletét és kívánalmait tükrözte, amelyhez a Külügyminisztérium Sajtó- és Nemzetközi Tájékoztató Főosztályának vezetője maga is tartozott.

⁵ A konkrét helyzetelemzés kategóriájáról L.: *Politische Lageanalyse, Festschrift für Hans-Joachim Arndt zum 70. Geburtstag am 15. Januar 1993*, San Casciano Verlag, Bruchsal, 1993.

⁶ A jelentés szerzői számára a *lappangó feszültség* okait keresni feltehetőleg nem tudományos kutatási téma.

⁷ Mellesleg megjegyzendő, hogy a német közgondolkodás és hivatalos politika hasonló értetlenségbe ütközik. Minél inkább hangsúlyozza, hogy az európai szomszédaival való viszonyban kizárólag a saját *nemzeti érdekeiről való önzetlen lemondás* vezérli, annál inkább felkelti a gyanakvásukat.

A 2014-ben írt utószóban K. Lengyel Zsolt a következőket állapíthatta meg: „1993/1994 folyamán aligha számolt bárki is azzal, hogy húsz év múlva kísértetiesen hasonló tematikájú és szemléletű idegenkedések fogják meghatározni a politikai Magyarország és általában a magyar konzervativizmus németországi megítélését”. Az elmúlt években egyetlen más EU-tagállam bel- és külpolitikáját sem bíralták annyit, mint Magyarorszáét. Az a vád, hogy a kereszténydemokrata koalíció jogtalan eszközökkel támadja az ellenzéket, valamint a feltételezés, hogy a határokon túli magyarság védelmét célzó nemzetpolitika elhagyhatja a demokratikus megoldások medrét, a német nyelvű tükörkép legaggasztóbb vonásai közé tartozik.

*

Ezt az ítéletet igazolta a nemrég közreadott DGAP-jelentés.⁸ A német és magyar szakértőkből álló berlini munkacsoport nagyobb apparátussal dolgozott, és hosszabb időszakot vizsgált, mint K. Lengyel Zsolt. A szerzők két politikai elemző agytröszt, a *Political Capital* és a *Nézőpont Intézet* szakértőit, továbbá mintegy tizenöt német és magyar jog- és politikatudóst, valamint médiaelemzőt és kisebbségi jogi szakértőt hallgattak meg. A tanulmány a (főleg a német sajtóban) megjelenő tudósítások sokkal szélesebb skáláját vizsgálja, mint az imagológiai napló: jogállamiság, a hatalmi ágak elválasztása, a független igazságszolgáltatás, a választójog, a média, szociális igazságosság, korrupció, antiszemitizmus, hajléktalanok, cigánykérdés.

Míg az imagológiai napló *keresztmetszetet*, a DGAP-jelentés *súlypontot* vizsgál: a vizsgálandó szakterületek mindegyikén kiválaszt egy-egy tudósítást, amelyben a torzítás mintaszerűen mutatkozik, amelyben az információ részben *hiányos* és *egyoldalú*, helyenként egyszerűen *téves*. Ez a módszer takarékosabb, ha a tudósítók egy részének még informánsa sincs, hanem a kollégáknál merít ihletet. Ilyenkor elég az eredetit kiértékelni.

A 2010-es választások nem pusztán stabil kormányzati, hanem kétharmados, alkotmányozó erejű parlamenti többséget hoztak. Az Orbán-kormány az európai keretben példátlan politikai mozgástér birtokában átfogó és mélyreható módon alakította át a magyar állam alkotmányjogi rendszerét és jogszabályi kereteit. És azóta folyamatosan a nemzetközi kritika kereszttüzeiben áll. A DGAP-jelentés szerzői, hogy megértessék a választási győzelem okait, a reformok természetét, valamint a németországi kritikákat, a következő tényekre hívják fel a figyelmet:

⁸ A Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik e. V. független, pártok fölött álló, közhasznú egyesület. Főnállásának több mint ötven éve alatt főként a németországi külpolitikai közvélemény alakítását támogatta. L.: <<https://dgap.org/de>> (letöltve: 2015. 07. 29.).

(1) 2010-re hatalmas méretű reformszükséglet torlódott fel Magyarországon, amit a korábbi szociálliberális kormányok nem tudtak kielégíteni. A reformok elmaradása megnehezítette a 2008-ban bekövetkezett gazdasági válság kezelését.

(2) Magyarországon a rendszerváltás nem járt együtt igazi nómenklatúraváltással. A gazdasági, társadalmi és politikai élet fontos pozícióit (részben még a Fideszben is!) továbbra is az MSZMP egykori tagjai és az államszocialista rezsimben aktív szerepet játszó személyek töltötték be. Az első Fidesz-kormány (1998–2002) egy erős balliberális média ellen, a közigazgatásban a régi káderek politikai aknamunkája közepette kellett dolgoznia. Nem meglepő, hogy a 2010-es győzelem után, egyebek között, saját médiaháttérrel kívánt kialakítani.

(3) A munkacsoport fölveti a kérdést: lehet-e, sőt szükséges-e a politikai gyakorlat sajátosságait kultúrtörténetileg, a nemzeti-kulturális hagyományok figyelembevételével magyarázni? A magyar nemzeti identitás hangsúlyozásának történelmi-politikai háttere a közel fél évezredes idegen (török, osztrák, szovjet) uralom. Ez a tény a rendszerváltás utáni magyar közgondolkodást a német politika és közvélemény számára ismeretlen irányban alakította. A német politikát irányító államrezon (a „múlttal való szembenézés”, *Vergangenheitsbewältigung*) torzítólag interferál a magyar történelmi traumával. De így van ezzel az európai közvélemény is: miközben Európában a kultúrtörténetileg meghatározott identitástudatok (Észak-Írország, Skócia, Katalónia, Észak-Olaszország vagy Korzika) új erőre kapnak, Magyarország nemzeti emlékezetével szemben nem tanúsít megértést.

*

A magyar médiatörvény hivatalos (angol) szövege még nem látott napvilágot, de Németországban máris hevesen bírálták. *Honi soit qui mal y pense*.

A DGAP-jelentés a ZDF televíziós állomás tudósítását elemzi. Néhány részlet:

Az újév kezdete óta [...] a sajtószabadságnak és a médiapluralizmusnak semmiféle alapja sincs Magyarországon. Ez pedig nem pusztán tizmillió magyar belügye, hanem egész Európát érinti. [...] a legkomolyabb kihívást Magyarország jelenti számunkra. Jelenleg Európa közepén éri komoly támadás az alapjogokat. [...] Ameddig Orbán médiatörvénye hatályban van, nem engedhető meg, hogy Budapest a Soros tanácsai elnökség által biztosított európai vezető szerepének fényében tündököljön. [...] Egy cenzor oldalán mosolyogni, vele együtt mutatkozni az EU-csúcs szokásos családi fotóján valóságos szégyen lenne Angela Merkel

és európai kollégái számára. Nem csak az euró, de a szabadság is mentő-csomagra szorul ma Európában.

A szakértők ezzel szemben szinte egyhangúan megerősítették, hogy Magyarországon továbbra is sajtószabadság és médiapluralizmus uralkodik, sem a média egészének kormány általi ellenőrzéséről, sem pedig cenzúráról nem lehet beszélni. [...] A sajtóorgánumok meghatározó része politikailag beágyazott, ugyanakkor kétségkívül léteznek független médiumok is. [...] a tulajdonosok politikai preferenciái nem feltétlenül hatnak ki mindig és minden esetben a médiatartalomra. [...] a magyar médiapiacra minden nagyobb német nyelvű kiadó és médiavállalkozás jelen van, így többek között a Funke-csoport, az Axel Springer, a Ringier és a Bertelsmann is.

*

Mind az imagológiai napló, mind a DGAP-jelentés Magyarország tükrét elemzi. A magyarul megjelent imagológiai naplónak tudomásom szerint még nem volt németországi fogadtatása. A német nyelven közölt DGAP-jelentés főleg irritációt váltott ki, említésre érdemes önbírálatot nem. Az egyik érintettnek⁹ az a fő fájdalma, hogy a jelentés felelős szerzőjét nem könnyű (a német médiában szokásos módon) személyében támadni és kiközösíteni, mert a 87 éves Klaus von Dohnanyi,¹⁰ Hamburg volt szociáldemokrata polgármestere antifasiszta ellenállók leszármazottja, a Hamburger Stiftung für politisch Verfolgte alapítója, aki három évtizede karolja fel kelet-európai és közép-ázsiai politikai üldözöttek ügyét...

Dohnanyi a DGAP-jelentés sajtóbemutatóján kendőzetlenül nevén nevezte a magyarországi tudósítások gyakori jellemvonását: a torzítást. Aggasztó, (1) ahogyan a modern médiatechnológia az alaptalan vádaskodás¹¹ és a becsületsértés hordozó közegévé válik, (2) ahogy a közönséget a konformitás

⁹ L.: <http://ostpol.de/beitrag/4328-ungarn_berichterstattung_alles_uebertrieben> (letöltve: 2015. 07. 29.). Keno Verseck ide vonatkozó írását a DGAP-jelentés a *Szociális igazságosság és korrupció* című fejezete a hamisítás reprezentatív képviselőjeként tárgyalja.

¹⁰ Klaus von Dohnanyi 1928-ban született Hamburgban, a magyar Dohnányi Ernő zeneszerző unokája és Christoph von Dohnanyi karmester testvére. Apjukat, Hans von Dohnanyit az ellenállási mozgalomban való részvétele miatt kivégezték. Klaus 1972 és 1974 között oktatásügyi miniszter, 1981 és 1988 között hamburgi főpolgármester volt.

¹¹ A Dohnanyi által használt kifejezésnek nem találtam magyar megfelelőjét. A *Vorverurteilung* a (jogállami) büntetőjogi alapelv *ellentéte*: nem az ártatlanság, hanem a bűnösség vételeme (*in dubio contra reum*).

súlya, az újságírókat a konformizmus kényszere nyomasztja, és az, hogy (3) sem a média, sem a fogyasztóik nem törekszenek más országokat megismereni, megérteni, és elfogadni.¹²

*

Hogy a médiatörvény ellen irányuló otthoni és németországi, egybehangzó és agresszív támadásokat megérthessük, a jelenséget nagyobb összefüggésben, a nyilvánosság szerkezetváltozásának alakulásában kell vizsgálnunk. Amihez használható kiindulópontot nyújt Jürgen Habermas klasszikus elemzése.

A 19. századi nyilvánosság az állam és a társadalom, a nyilvános és a magánszféra elválasztásán alapult. Az ipari társadalomnak szociális állammá való átalakulása során a szférák újra összekeveredtek. Az *irodalmi nyilvánosság* felbomlott, a helyén megjelent a *kultúripar*. A tömegkommunikáció teremtette nyilvánosság csupán látszólagos, a kommunikáció csupán egyirányú, a közönség lassanként elnémult. A publicitás kritikai funkciója manipuláló reklámmá vedlett, és még a formálisan demokratizált politikát is elsorvasztja.¹³

Figyelemre méltó, hogy Habermas ezt a fordulatot nem a zabolátlan kapitalizmus természetéből, hanem az ipari társadalomnak a *szociális (jóléti) állam* általi *megszelídítéséből* vezeti le. Amennyiben a politikai osztály nyilatkozatainak hitelt adhatunk, ez a folyamat nem lassult, hanem éppen ellenkezőleg, felgyorsult. Habermas nemrégiben elegánsan jellemezte a kultúra és a véleményalakítás iparosításának a jelenlegi állapotát:¹⁴ egyfajta gyámkodó-dajkáló zszurnalisztika alakult ki. A sajtó a politikai osztállyal karöltve gondoskodik a fogyasztóik jó közérzetéről és a nyilvánosság posztdemokratikus álomba ringatásáról.

Ezzel a látlelettel egyetértek, de bizonyos árnyalást javaslok. Sem a politikai osztály, sem a média nem egységes. Mindkettejük világnézeti határvonalak mentén bomlik fel, és nincs közöttük egyértelmű együttműködés. A médiának továbbra is van *kritikai* funkciója – amelyet főleg a politikai ellenféllel szemben gyakorol. A *dajkáló* funkcióval a saját táborát szolgálja. Nemcsak otthoni, hanem nemzetközi viszonyban is.

Másodszor a jelenség csupán a *posztdemokratikus* (Habermas) átalakulás sajátos vetülete. A jóléti államban valamilyen mértékben mindenki gyámság alá kerül, nemcsak a közönség, hanem a politikus, a menedzser és a sajtótu-

¹² L.: <<https://hungarianvoice.wordpress.com/2015/06/13/anmerkung-von-boris-kalnoky-zur-vorstellung-des-dgap-berichts/>> (letöltve: 2015. 07. 29.).

¹³ HABERMAS, Jürgen: *A nyilvánosság szerkezetváltozása*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1971.

¹⁴ L.: <<http://www.sueddeutsche.de/wirtschaft/europa-sand-im-getriebe-1.2532119-3>> (letöltve: 2015. 07. 29.).

dósító is. Egyetlen személytelen, arc nélküli dajka van, az újraelosztást ellenőrző intézmények gyámhatósága. A jóléti állam nevelte új embertípus önállótlán és *elringatást* igényel.¹⁵ De a gyámságnak ára van: jó magaviseletet kell tanúsítani, alkalmazkodni kell az uralkodó véleményhez. A különvélemény és az eredetiség kockázattal, kirekesztéssel, megélhetési gondokkal járhat; csak gazdaságilag függetlenek vagy igénytelen különcök úszhatnak az árral szemben.

Ez az a társadalmi mechanizmus, amelynek eredményére, a konformizmusra Dohnanyi utalt. Ez az az intézményi szerkezet, amely majdnem mindenkit: közönséget, politikust és újságírókat is nyomaszt. És amelyre a statisztikailag legvalószínűbb válasz: engedni a kényszernek.

*

A szabad sajtó mint a független véleménynyilvánítás eszköze 19. századi liberális legenda. A baloldali média (önmagára vonatkozóan) változatlanul érvényesnek tartja. A konzervatív sajtót illetően a szociológiai valóságra hivatkozik: üzleti (kapitalista) vállalkozás, kommunikációipar, médiaimpérium, a fogyasztói társadalom egyik szektora. Az utóbbi felismerést általánosítva alkalmazhatjuk rá a frankfurti iskola fogalomrendszerét. Az államszocializmus idején végbement kommunikációipari „eredeti felhalmozás” (Marx után) megteremtette a szocialista, baloldali vagy balliberális média intézményeinek egyeduralmát, a békés rendszerváltás átmentette őket a posztkommunista rendszerbe. A médiatörvény nem a véleményalakítás „kisajátítóinak kisajátítása” volt, hanem csupán a kisajátítók hegemoniáját törte meg. A történelem korábbi *médiaforradalmi*hoz képest megkésve, és (ha a DGAP-jelentésnek hitelt adhatunk) meglehetősen szerény keretek között.

A torzító tükrözésnek pontosan erről kellett elterelnie a figyelmet.

¹⁵ SCHELSKY, Helmut: *Der selbständige und der betreute Mensch*, Seewald, Stuttgart, 1976.